

VISIEDOCUMENT CONTROLE EN PRIVACY

Provinciaal Overleg Cliëntenraden Sociale Zaken Fryslan (POC)

Fries Samenwerkingsverband Uitkeringsgerechtigden (FSU)

Keetwoltje 1

8921 EV Leeuwarden.

tel: 058-2139992

e-mail: fsu@fsufriesland.nl

Aanleiding document

In november 2008 hebben het POC en FSU een visiedocument over Handhavingsbeleid uitgebracht. Het document is toen verstuurd aan de Friese gemeenten, het UWV en de Sociale Verzekerings Bank (SVB). Gemeenten, UWV en SVB lieten weten dat ze het document waardeerden en het zouden betrekken bij hun beleidsontwikkeling en –evaluatie.

Ruim een jaar later constateren het POC en FSU dat het handhavingsbeleid grotendeels onveranderd is gebleven en op onderdelen zelfs is uitgebreid en verscherpt.

Het meest in het oog springend is het wetsvoorstel ‘Huisbezoek voor rechtmatigheid uitkering’. Het wetsvoorstel – dat sinds eind april 2009 bij de Tweede Kamer ligt – wil gemeenten, UWV en SVB meer bevoegdheden geven om de leefsituatie van uitkeringsgerechtigden te controleren via onaangekondigd huisbezoek. Het betreft dan de sociale uitkeringen met een inkomenstoets en de kinderbijslag. Op een bijeenkomst op 5 februari 2010 stelden vertegenwoordigers van de Friese cliëntenraden Werk en Inkomen/WWB en cliëntorganisaties vast dat het handhavingsbeleid te ver is doorgeschoten: de controle is onevenredig streng, maakt in toenemende mate een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer en privacy van uitkeringsgerechtigden en getuigt steeds meer van een systematisch wantrouwen ten opzichte van de cliënt. Reden voor POC en FSU om een brief te sturen aan de 2^e Kamer met de oproep om het wetsvoorstel ‘Huisbezoek’ af te wijzen. De brief is als bijlage aan dit document toegevoegd. Daarnaast ook reden om een geactualiseerd vervolgdokument toe te sturen aan de Friese gemeenteraden en colleges van B&W, de diensten Sociale Zaken, het UWV, de SVB en de cliëntorganisaties.

De cliëntenraden Werk en Inkomen/WWB kunnen aan de hand van het document gevraagd of ongevraagd adviseren over het Handhavingsbeleid.

Huisbezoek

Een onaangekondigd huisbezoek ter controle van de verstrekte gegevens is een vergaand middel. Verschillende rechters hebben vastgesteld dat huisbezoek pas uitgevoerd mag worden indien sprake is van verdenking en als andere mogelijkheden voor verificatie en onderzoek zijn toegepast. Het wetsvoorstel over huisbezoek dat nu bij de Tweede Kamer ligt laat dit uitgangspunt los: het gaat om het vaststellen van ‘de leefsituatie achter de voordeur’ van met name alleenstaanden. Bovendien wordt uitgegaan van een omgekeerde bewijslast: de uitkeringsgerechtigde moet bewijzen dat hij alleen en zelfstandig woont en geen gezamenlijke huishouding voert. We pleiten er voor dat gemeenten en uitvoeringsinstanties terughoudend zijn met het middel huisbezoek en daarmee de uitspraken van de rechter volgen. Belangrijke afwegingen hierbij zijn of het middel in verhouding staat tot de situatie en dat er zorgvuldigheid betracht wordt ten aanzien van de leefsfeer en privacy van de cliënt. We roepen de gemeenten en instanties ook op om niet gebruik te gaan maken van de bevoegdheden die het wetsvoorstel wil regelen. Het wetsvoorstel maakt verruimde bevoegdheden mogelijk, maar verplicht ze niet!

Mogelijkheid voor herstel

We stellen voor dat gemeenten en uitvoeringsinstanties bij vastgestelde nalatigheden – zoals verstrekking van onvolledige of onjuiste informatie en het niet nakomen van afspraken – de cliënt een waarschuwingsbrief toesturen met het verzoek om alsnog te voldoen aan de informatie- of medewerkingplicht. De waarschuwing geeft de uitkeringsgerechtigde de mogelijkheid om zijn fout te herstellen voordat tot een sanctie wordt overgegaan.

Toepassen sancties

We vragen de gemeenten en uitvoeringsinstanties om bij de toepassing van sancties de persoonlijke omstandigheden van de cliënt mee te wegen. Het korten of intrekken van de uitkering kan verstrekking gevolgen hebben voor de kinderen, die part noch deel hebben aan de reden voor de sanctie.

Heldere en vroegtijdige informatie over controle

De cliënt heeft recht op duidelijke informatie over – voorgenomen -maatregelen in het kader van het handhavingsbeleid. Het gebeurt regelmatig dat een cliënt pas in een laat stadium van onderzoek – vooral als sprake is van verdenking van onrechtmatigheid – op de hoogte wordt gesteld en de gelegenheid wordt geboden om de eigen visie naar voren te brengen. We pleiten er voor om een cliënt in een vroeg stadium op de hoogte te brengen van controle en onderzoek en bij hem/haar de verzamelde gegevens te checken. Dat past bij het grondrecht voor hoor en wederhoor. Informeer de uitkeringsgerechtigde ook over de koppeling van bestanden ter controle van de gegevens en geef aan wanneer, waarom en tussen welke organisaties dat plaatsvindt. Benut de bestandskoppeling voor het checken van recht op (inkomens) voorzieningen.

Geen argwaan maar vertrouwen

In het kader van het handhavingsbeleid wordt steeds meer met risicoprofielen gewerkt. Cliënten worden op grond van deze profielen in risicogroepen ingedeeld en extra gecontroleerd. Daarmee wordt een onderscheid gemaakt in ‘soort’ cliënten vanwege hun sociale omstandigheden en vermeende verhoogde kans op fraude. Dat is stigmatiserend. Het gaat hier om het hellend vlak van veronderstelde risico’s die gekoppeld worden aan groepen cliënten. Dit staat haaks op het uitgangspunt van de uitkeringsregelingen dat sprake moet zijn van individuele beoordeling. We roepen de gemeenten en uitvoeringsinstanties op om het beleid te baseren op het principe ‘vertrouwen in de cliënt, tenzij...’ in plaats van op wantrouwen. Daarnaast pleiten we er voor dat er niet uitgegaan wordt van risicoprofielen.

Vertrouwenspersoon voor anonieme tips

Gemeenten en uitvoeringsinstanties benutten anonieme tips als informatiebron voor het handhavingsbeleid. In de praktijk blijkt dat het merendeel van deze tips onterechte verdachtmakingen zijn. We vinden dat anonieme klikken niet hoort en zeker niet gestimuleerd moet worden. Indien anonieme tips wel geaccepteerd worden dan is een zorgvuldige check op juistheid heel belangrijk. We stellen voor dat in deze situaties tips gemeld moeten worden aan een vertrouwenspersoon binnen de organisatie. Deze functionaris garandeert dat de naam van de tipgever niet bekend raakt bij de betreffende cliënt, maar dat bij gebleken onjuistheid de tipgever (die alleen bekend is bij de vertrouwenspersoon) daarover op de hoogte gesteld wordt. Deze aanpak zal veel tips die berusten op onzuivere motieven filteren.

Leeuwarden, februari 2010
POC en FSU.

VisiedocumentControlefebr2010/NdJ.

BIJLAGE.

Aan: de fracties van de 2^e Kamer

Betreft: wetsvoorstel Huisbezoek voor rechtmatigheid uitkering.

Leeuwarden, 24 februari 2010.

Geachte fractieleden,

Sinds vorig jaar april ligt bij de 2^e Kamer het wetsvoorstel ‘Huisbezoek voor rechtmatigheid uitkering’ ter behandeling. Het wetsvoorstel wil gemeenten, UWV en de Sociale Verzekerings Bank meer bevoegdheden geven om de leefsituatie van uitkeringsgerechtigden te controleren door middel van onaangekondigd huisbezoek. Het gaat dan om de sociale uitkeringen met een inkomenstoets, maar ook om de kinderbijslag.

Gezien het feit dat het voorstel al bijna een jaar bij u ligt ter besluitvorming denken we dat u het een gevoelig onderwerp vindt. De ontstane kabinetssituatie leidt tot het niet behandelen van wetsvoorstellen die een ‘controversieel’ karakter dragen. U zult daarover een lijst maken. We dringen er bij u op aan om ook het wetsvoorstel ‘Huisbezoek’ op deze lijst te zetten!

Het Provinciaal Overleg Cliëntenraden (POC, samenwerkingsverband van de 14 gemeentelijke cliëntenraden Werk en Inkomen) en het Fries Samenwerkingsverband Uitkeringsgerechtigden (FSU, provinciale belangenvereniging van 22 organisaties) doen een dringend beroep op u om – indien het tot besluitvorming komt - het wetsvoorstel niet aan te nemen. We doen dat op grond van de volgende argumenten:

- Huisbezoek is een middel dat met zorgvuldigheid en grote terughoudendheid toegepast hoort te worden. Het is immers een middel dat op gespannen voet staat met de privacy van burgers en maakt een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer.
- Huisbezoek wordt tot nu toe gehanteerd als controlemiddel indien sprake is van concrete verdenking en indien de andere beschikbare controlemiddelen toegepast zijn. Verschillende rechters hebben dit uitgesproken. In het wetsvoorstel wordt dit uitgangspunt losgelaten: het wil uitvoeringsorganen de mogelijkheid geven om ‘de leefsituatie achter de voordeur’ (zo aangegeven in de memorie van toelichting) vast te stellen. Dat zal selectief gebeuren: het gaat met name om de leefsituatie van alleenstaanden. Het bevestigt de ontwikkeling dat het systeem van sociale zekerheid meer en meer uitgaat van wantrouwen ten opzichte van de uitkeringsgerechtigde. Wij pleiten voor het principe: vertrouwen in de uitkeringsgerechtigde, tenzij....
- Het wetsvoorstel wil een omgekeerde bewijslast: de uitkeringsgerechtigde moet bewijzen dat hij alleen en zelfstandig woont en geen gezamenlijke huishouding voert. Wij vinden dit een oneerlijke en onrechtvaardige gang van zaken. De uitkeringsgerechtigde moet voldoen aan de inlichtingenplicht en verstrekt op grond daarvan zijn gegevens over de leefsituatie. Indien het uitvoeringsorgaan twijfelt aan de juistheid van deze gegevens dan hoort dit orgaan aan te tonen dat de uitkeringsgerechtigde onjuiste informatie heeft verstrekt. Dat lijkt ons een billijk en eerlijk rechtsprincipe.

- Op basis van veronderstellingen – en wat ons betreft ook vooroordelen – hanteren uitvoeringsorganen steeds meer risicoprofielen in hun handhavingsbeleid. Daarin worden groepen cliënten getypeerd op grond van sociale omstandigheden en een vermeende verhoogde kans op fraude. De groep alleenstaanden wordt beschouwd als een risicogroep. Wij vinden deze benadering niet meer getuigen van zorgvuldigheid en evenwichtigheid, maar van een discriminerende bejegening.
- Het is opvallend dat het middel huisbezoek vooral wordt toegepast in het kader van het handhavingsbeleid en het vaststellen van de rechtmatigheid. Huisbezoek in overleg met de cliënt zou een zeer waardevol instrument zijn om de leefsituatie in de directe omgeving te kunnen beoordelen en vast te stellen op welke (inkomensondersteunende)voorzieningen de uitkeringsgerechtigde recht heeft. In deze zin heeft het – al lang geleden weggesaneerde – bijstandsmatenschappelijk werk een belangrijke rol gespeeld. Het veel gebezigde parool van de uitvoeringsorganen ‘De cliënt centraal!’ zou een minder theoretisch gehalte krijgen als een middel als huisbezoek ook ingezet zou worden om de positie van de uitkeringsgerechtigde te versterken!

We rekenen er op dat u onze argumenten mee wilt wegen in uw discussie en dat u het wetsvoorstel ‘Huisbezoek’ bij uw finale besluitvorming zult afwijzen.

Met vriendelijke groet,

POC,
FSU,

namens deze,

Nanne de Jong.

Keetwaltje 1
8921 EV Leeuwarden.
Tel: 058-2139992
e-mail: fsu@fsufriesland.nl